

Edward Schillebeeckx

in de serie 'Onze leermeesters'

viering van 20 november 2011

Over wie het gaat

Dit huis is een huis
waar de deur openstond
en waar zoekers en zieners
bijeen zijn gekomen.

Die zoekers dat zijn wij
en die zieners dat zijn wij soms ook een beetje,
maar echte zieners zijn toch vooral onze leermeesters.

Daar hebben we er nu twee van voor het voetlicht gehaald

- **Kornelis Heiko Miskotte** en **Dorothee Sölle** –
en vandaag volgt de derde: **Edward Schillebeeckx**.

Deze drie staan niet los van elkaar.

Schillebeeckx had zijn waardering voor én kritiek op Miskotte.

Hij vond b.v. dat Miskotte te weinig plaats gaf aan de menselijke autonomie en de menselijke ervaring.

En wat Sölle betreft, denk ik dat Edward Schillebeeckx zich zeer verbonden voelde met haar sterke en zeer praktisch gerichte politiek/maatschappelijke engagement, alhoewel hijzelf (Schillebeeckx) toch eerder het type 'kamergeleerde' was en bleef.

Edward Schillebeeckx:

Vlaming, dominicaan en hoogleraar theologie aan de Universiteit van Nijmegen. Geboren 1914. Overleden 2009. Adviseur van de Nederlandse bisschoppen in Rome tijdens het Tweede Vaticaans Concilie in de 60er jaren van de vorige eeuw.

Ik heb 7 jaren met hem onder één dak mogen wonen, in het grote Albertinum-klooster van de dominicanen in Nijmegen, van 1973 tot 1980.

Hoe ik daar terechtgekomen ben – als leek – en ook altijd leek gebleven ben, maar toch zeven onvergetelijke kloosterjaren heb gehad, dat is een preek op zich, en dat ga ik dus vandaag niet doen.

Vandaag gaat het over Edward Schillebeeckx.

Als theoloog, als mens, als huisgenoot en als leermeester voor onze Haagse Dominicus.

Waar het over gaat

Het vroegere en het nieuwe

Een bijzondere, nieuwe ervaring kan je leven, of jouw kijk daarop veranderen.

Maar je hebt ook veel ervaringen die je niet eens bewust opmerkt. Ook die beïnvloeden je leven. Breed gedeelde ervaringen worden in de loop der tijden tot traditie. Een belangrijk thema van Schillebeeckx is de betekenis van die ervaringen van mensen. Daar schuilt wijsheid in.

Wanneer de tradities van instituties zich afkeren van wat onder mensen leeft, dan ontstaat starheid en beknotting.

We kennen de standpunten van de RK kerk over de vrouw in het ambt en over het medisch omgaan met stervenden.

Geen structuur kan uiteindelijk op tegen het ruimte scheppend nieuwe van de ervaring. Dat geldt voor jezelf persoonlijk maar ook voor de maatschappij. En ook voor de Haagse Dominicus.

Jesaja heeft het er al over. Hij zegt:

Je hebt het gehoord, je kunt het allemaal zien –Waarom laat je dat nietblijken?

Vanaf nu laat ik je nieuwe dingen horen: wat nog verborgen is en jou onbekend.
Nu pas zijn ze geschapen, niet eerder, nog nooit heb je iets dergelijks gehoord, zodat je niet kunt zeggen:
'Dat wist ik al lang.'

Openingsgebed

God,
een woord dat ruimte schept
en toekomst
en wijd licht land
ons hart hunkert er zo naar.

God,
een daad die gerechtigheid tot stand brengt
is zo dringend nodig in onze dagen
en we komen er zo weinig toe.

God,
Uw vergezicht
een land met genoeg voor iedereen
een land van solidariteit, en delen
een land van insluiten en niet uitsluiten
dat vergezicht
moge het ons gaande houden.

Goede God,
doe ons volharden
laat ons opbloeien, open bloeien
tegen klippen op.

Amen.

Overweging

Ik dank aan Edward Schillebeeckx mijn 'Dagobert Duck –ervaring',
de enige in mijn leven tot nog toe,
en het zal er ook wel niet meer van komen.

Het was 1978. Ik woonde met Edward in dat grote dominicanenklooster, het Albertinum, in Nijmegen. En bereidde mij voor op mijn tweede reis naar Polen. We gingen daarheen met een groep jongeren van de Pax Christi Voettochten om deel te nemen aan de grote bedevaart van Warschau naar Czestochowa.

Toen Edward dat ter ore kwam, zei hij: Jacques, luister eens: Ik heb daar in Polen nog een hele bankrekening staan, van vertalingen van mijn boeken en artikelen, maar ik kan er niets mee. Het waren nog communistische tijden, en je kreeg dat geld het land niet uit. Ik geef je een machtiging mee, zei Edward, neem dat geld maar op, en doe er maar iets goeds mee. Geef maar aan die bedevaart, of aan de Poolse Dominicanen.

Dus ik naar de Poolse bank in Warschau. Laat machtiging zien. En het werkt.

Man achter loket begint te tellen. Bankbiljetten. Tellen, tellen, tellen, ... stapeltje één. Tellen, tellen, tellen, ... stapeltje twee. Tellen, tellen, tellen, ... stapeltje drie. En dat ging maar door. Het waren inflatoire tijden toen in Polen. Dus dat telde wel lekker aan. Ik stopte al die stapeltjes in mijn schoudertas. Tasje halfvol. Tasje vol. Tasje pilde uit.

Een uitpuilende tas vol geld. Even Dagobert Duck. Ik heb dat nooit in mijn leven meer gehad. En ik heb

natuurlijk alles braaf weggegeven.

Het zal dus duidelijk zijn: Edward Schillebeeckx heeft heel veel geschreven. En dat was ruimte-scheppend nieuw.

Ruimte-scheppend nieuw was zijn benadering van de persoon van Jezus, in zijn wellicht bekendste boek: Jezus, het verhaal van een levende.

Dat boek bleef weg uit alle dogmatiek, en alles wat er in de afgelopen eeuwen is bedacht en gespeculeerd over Jezus. Het ging terug naar de oorspronkelijke Evangelie-verhalen: - wie was die mens Jezus nou? - en wat bewerkte hij in mensen en voor mensen met wie hij in aanraking kwam? Maar om die verhalen goed te kunnen vatten, moeten wij ze wel confronteren met onze eigen, hedendaagse ervaringen.

Die hedendaagse ervaring, onze ervaring stond centraal in het denken van Schillebeeckx. Was er het vertrekpunt van.

Het gaat niet om het steeds maar herhalen van de leer. Neen, het gaat om uitdieping, doorlichting van onze ervaringen in dialoog, soms confrontatie met de bijbelverhalen. Bron van openbaring is niet alleen de bijbel, maar zijn ook onze hedendaagse ervaringen in dialoog met die bijbel.

Daarin was Edward Schillebeeckx uitgesproken vernieuwend en ruimte scheppend.

Dat was hij ook op oecumenisch terrein. Jazeker, het Tweede Vaticaans Concilie deed een stap in de goede richting, maar ging toch niet uit van de gelijkwaardigheid der kerken. Edward Schillebeeckx gaat daarin verder. En hij ziet geen fundamentele kwesties meer die de grote christelijke kerken gescheiden zouden moeten houden.

Uitermate ruimte-scheppend zijn de ideeën van Schillebeeckx over het ambt en het voorgangerschap binnen de christelijke gemeente. Ook voor mij persoonlijk. Zonder hem had ik hier, denk ik, niet gestaan. Als geen ander heeft Schillebeeckx de cultuur-gebondenheid laten zien van veel zaken die – vooral binnen de katholieke kerk – als van eeuwig en voor eeuwig werden beschouwd. Celibaatsplicht, de mannelijke priester, de gecentraliseerde macht in Rome, het is allemaal cultuur-gebonden, en het kan dus ook allemaal anders.

En aan de basisbeweging, dus ook aan ons, de taak om dat te laten zien, dat het ook anders kan, op een overtuigende, aantrekkelijke en doordachte manier. Edward Schillebeeckx heeft die beweging van christelijke basisgroepen heel hoog. Hij stond daar, op 8 mei 1985, op het malieveld, op het podium, bij het ontstaan van de Acht Mei Beweging, als erespreker. Hij wilde niets liever dan zijn kennis, zijn inzichten en zijn engagement ten dienste te stellen van die basisbeweging. Want van die basisbeweging, van onderop, verwachtte hij en verhoopte hij de noodzakelijke en onvermijdelijke veranderingen binnen de kerken. En daarom is hij onze leermeester.

Nu ik hier zo sta te praten heb ik eigenlijk weer een Dagobert Duck ervaring. ik zie weer een schoudertas, dit keer niet vol Poolse bankbiljetten, maar vol met boeken, artikelen, visies en visioenen van Edward Schillebeeckx.

Die tas zullen we over onze schouder hangen, en op pad gaan, in zijn spoor. Zijn lichtend spoor.

Ach ja, Edward Schillebeeckx.

Het mooiste citaat dat ik mij van hem herinner gaat over de afwas. Het staat in een interview in Dagblad De Limburger, verschenen bij gelegenheid van zijn 85ste verjaardag, op 12 november 1999.

Het grote Albertinum is inmiddels verkocht, de laatste 9 bewoners zijn kleiner gaan wonen, en de journalist vraagt Edward Schillebeeckx hoe hem dat bevalt. En Edward antwoordt:

"Dat bevalt wel. In zo'n kleine gemeenschap doe je alles samen en vallen de privileges weg. Vroeger hoefde ik nooit de afwas te doen, omdat het mijn plicht was om te studeren en boeken te schrijven. Nu moet ik ook afwassen. Daardoor studeer ik wel wat minder, maar groeit de band met de andere acht. Het wordt een soort gezin. Ik merk nu dat ik dat vroeger heb gemist. Het kloosterleven was kil."

Dat is toch prachtig,

dat de grote theoloog, wereldvermaard, de dikke boeken schrijver,
op 85jarige leeftijd
de vreugde van het afwassen ontdekt.
Dat was voor hem nou ruimte-scheppend nieuw.

Ach ja, Edward,
Met zijn Vlaams optimisme
en zijn onverwoestbaar Godsvertrouwen,
een prachtige combinatie.

Ach ja, Edward,
Wij, jongeren op het Albertinum hadden een koortje gevormd,
en hij begeleidde ons op zijn klarinet,
en we zongen levensliederen,
zeg maar smartlappen.

Ach ja, Edward,
dat gesprek op zijn kamer,
mijn dierbaarste herinnering aan hem,

Ach ja, Edward,
een mens om van te houden.

Amen.

Voorbeden

Bidden wij
om ruimte
om een open klimaat
van vrijheid
en menslievendheid
zodat wij herademen
en meer en meer veranderen
in mensen van vrede

Bidden wij
om ruimte
binnen deze stad en in dit land
dat wij niet vastraken
in het nationaal belang
achter onze veilige dijken
dat wij meer en meer losraken
van ons eigen bezit en belang
en steeds verder betrokken
bij het tekort en belang
van zoveel mensen
dichtbij en ver weg
om ruimte bidden wij -
om de komende wereld.

Bidden wij voor Toon Vessies, die als liturg meedoet in de Haagse Dominicus
en die op dit moment in een revalidatiecentrum zit na zware operaties.

En voor Pepijn Hulsbergen die altijd zo prachtig voor ons op zijn klarinet speelt.
Voor een goed herstel na verschillende operaties.

Bidden wij voor onze liturg Joke Breure die zeer ernstig ziek is.

Om kracht en moed
Om ruimte in haar hart
Om te kunnen aanvaarden
Te kunnen vertrouwen
Te kunnen zeggen
Kome wat komt

Tot slot bidden wij voor allen die niet genoemd zijn maar wel in onze aandacht zijn.
Om liefde, kracht en vrede.

Tafelgebed

'Aanschijn der aarde, wie zal jou vernieuwen?
Hij die alles zal zijn in allen, heeft ons bestemd om,
aarde, jouw aanschijn te vernieuwen.'

God,
U bent ruimte-scheppend nieuw als wij U zien in een nieuw licht.
Het brood van alledag wordt brood van eeuwig leven,
als wij het zien in een nieuw licht.
De tafel van één, twee of drie wordt de tafel der armen, de tafel voor allen,
als wij durven leven in een nieuw licht.
Want Gij hebt in deze wereld geen andere handen dan onze handen.

Schep ruimte in ons hart
vernieuw ons inzicht
versterk onze moed
dat wij durven leven in Zijn geest
die brood nam en het deelde
die de beker liet rondgaan
en zei: doe als ik.

Tot zijn gedachtenis, en in zijn spoor, zijn lichtend spoor
- Jezus Messias –
delen wij dit brood met elkaar
en drinken uit de beker.

Goede God, Gij hebt ons opgeroepen,
laat ons U volgen
laat ons open bloeien en groeien
tegen klippen op.

Amen.
U bent allen uitgenodigd.

Een ervaring - literatuurfragment

In het boek nachttrein naar Lissabon is de leraar Gregorius de hoofdpersoon.

Hij is 57 jaar.

Hij leeft volgens een zeer vast patroon.

Dan ziet hij een vrouw die in een heel kort ogenblik een andere keus maakt met haar leven. Dit opent zijn ogen en hij zet een drastische stap waardoor zijn leven totaal verandert, zoals later in het boek zal blijken.

Hij beseft dat hij slechts één leven heeft en tot nu toe zijn ziel niet gevolgd heeft.

Dan volgt een klein stukje uit het begin van dit boek. Dit speelt in Bern, Zwitserland.

(Pagina 11 en eerste deel van pagina 12, tot aan “ De vrouw draaide zich om” .)

Nachttrein naar Lissabon van Pascal Mercier

Uitg. Wereldbibliotheek

Zegenbede

Zegen ons

Open onze ogen voor de glans van het moment

Open onze oren voor wat ze niet kennen

Dat wij niet vast blijven zitten in wat geweest is

Dat wij ruimte laten voor wat wij nog niet kennen

En de weg mogen gaan die ons goed doet

En zo een nieuwe wereld komen zal